

СУТНІСТЬ І ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ CASE-STUDY ЯК МЕТОДУ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ В ЛЬОТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті актуалізовано проблему впровадження інтерактивних методів навчання в льотних навчальних закладах. На підставі аналізу наукових і нормативних джерел визначено сутність поняття “ситуативне навчання”. Розроблено принципові характеристики й особливості використання кейс-методу. Досліджено головні складові ситуаційних занять і принципові умови, які мають виконуватись у роботі з курсантами льотних навчальних закладів.

Ключові слова: інтерактивне навчання, кейс-метод, ситуативне навчання, курсант, льотний навчальний заклад.

В умовах активної модернізації світу, коли техніка стає все ближчою і доступнішою для людства, педагогіка досі шукає шляхи й методи, які б дали змогу змінити ставлення переважної більшості студентів до навчального процесу й навчили б їх керувати ним як власним гаджетом. Зараз не обов'язково аби вважались освіченою людиною знати напам'ять точні дати історичних подій чи розуміти яким чином фізична сила тертя діє на предмети. Адже всі знання знаходяться в людини практично на кінчиках пальців, у планшетах, iPad, ноутбуках та інших цифрових носіях. Тому соціальне замовлення не тільки України, а й світового співтовариства вимагає перш за все людей, здатних самостійно самовдосконалюватися. Це знайшло відображення й у доповіді ЮНЕСКО “Освіта: прихований скарб”, де проголошено: “Людина має навчитися:

– пізнавати, тобто оволодівати інструментарієм, необхідним для розуміння того, що відбувається у світі;

– діяти так, щоб робити потрібні зміни у власному середовищі;

жити в суспільстві, беручи участь у всіх видах людської діяльності” [2]. Враховуючи такі умови, слід зрозуміти, що на цьому етапі в усіх структурних одиницях української освіти мають з цим певні проблеми. Залишаючись в українській ментальності, звичка до тоталітарного способу життя і мислення не дає можливості науці й людині звикнути до інших умов, які невпинно диктуються часом. Згодом нове навчання базуватиметься на індивідуальності, самобутності особистості, оскільки індивідуальність є головним принципом сучасної педагогіки й мусить виступити керівним методологічним положенням у вихованні й навчанні.

Одним із найважливіших критеріїв ознак фахівців різних спеціальних підготовок залишається рівень їхнього професіоналізму, який досить складно досягти зі структурою вертикальної організації системи вищої освіти та її галузевому поділом, що вже не відповідають вимогам сьогодення. Навпаки, слід розширювати фундаментальність і широкопрофільність базової освіти, збільшувати її варіативність і міждисциплінарність, що є властивим для більшості європейських систем підготовки спеціалістів. Згідно із загальними тенденціями освітнього процесу (гуманізація, демократизація, диференціація, спеціалізація, безперервність тощо) особистісне спрямування людського потенціалу набуває важливого значення. Саме освіта є “могутнім способом створення соціокультурного обличчя людини – її особистості” [4].

Актуальність проблеми впровадження інтерактивного навчання у сучасну освіту підкреслювали у своїх працях багато науковців, серед них: К.О. Баханов, С.С. Кашлев, А.М. Колот, М. Левшин, В.І. Луговий, М.І. Пащенко, Л.Я. Плешакова та ін. Однак результати аналізу наукового доробку щодо застосування інтерактивних методів у навчанні спеціалістів свідчать, що на сучасному етапі розвитку педагогіки, науковцями приділяється недостатньо уваги проблемі пошуку шляхів впровадження принципів інтерактивного навчання, зокрема кейс-методу, у процес формування готовності курсантів льотних навчальних закладів до професійної діяльності.

Метою статті є аналіз принципових характеристик інтерактивного навчання, зокрема кейс-методу, і визначення головних умов його застосування в процесі підготовки авіаційних фахівців до професійної діяльності.

Авіація лишається провідною галуззю світової економіки та є необхідною для України. Тому підготовка компетентних майбутніх фахівців авіації стає одним з провідних завдань системи вищої освіти. Вирішення проблеми підготовки якісного авіаційного спеціаліста потребує, перш за все, визначення ключових потреб курсанта вищого льотного навчального закладу. У рамках експерименту в жовтні 2013 року в Кіровоградській льотній академії Національного авіаційного університету нами було проведено анонімне опитування курсантів щодо принципів викладання предметів (на прикладі професійної англійської мови). В результаті виявилось: переважна більшість курсантів зазначають, що кількість традиційних занять переважає над інноваційними, близько 60% опитаних виявляють бажання відвідувати заняття, де активно застосовуються методи симулювання професійних ситуацій, обговорення й аналіз конкретних ситуацій, використовуючи професійну лексику.

Кейс-метод у сучасному його вигляді був вперше застосований під час викладання управлінських дисциплін у Гарвардській бізнес-школі, добре відомій своїми інноваціями. Хоча термін “ситуація” вже раніше використовувався в медицині і правознавстві, але в освіті поняття отримує зовсім інше значення. З методичної точки зору, кейс – це спеціально підготовлений навчальний матеріал, що “містить структурований опис ситуацій, що запозичені з реальної практики”. В перекладі з англійської, кейс – випадок, кейс-стаді – повчальний випадок. Класичним є визначення поняття “кейс-стаді” як опис ситуації, яка реально існувала. Кейс-стаді, за визначенням учених (Ш.І. Бобохужаев, З.Ю. Юлдашев та інші), це “сукупність умов та обов’язків, що описують конкретні, реальні обставини на певному етапі”. Кейс – це завжди моделювання життєвої ситуації. Як інтерактивний, кейс-метод може застосовуватися в процесі закріплення знань і вмінь, що були отримані на попередніх заняттях, розвитку навичок аналізу й критичного мислення, зв’язку теорії та практики [1].

Навчальний процес, що базується на використанні інтерактивних методів навчання, організовується з урахуванням залучення в процес пізнання всіх студентів групи без виключень. Сумісна діяльність означає, що кожен вносить свій особливий індивідуальний вклад, у процесі роботи йде обмін знаннями, ідеями, засобами діяльності. Організовується індивідуальна, парна й групова робота з документами й різними джерелами інформації. Інтерактивні методи засновані на принципах взаємодії, активності тих, хто навчається, опорі на груповий досвід, обов’язковому зворотному зв’язку. Створюються умови навчально-виховного спілкування, які харак-

теризуються відкритістю, взаємодією учасників, рівністю їх аргументів, накопичення сумісного знання, можливістю взаємної оцінки й контролю.

Однак у багатьох випадках традиційні заняття є незамінними, оскільки просто потрібно подати певну суму знань, невідому досі учасникам навчання і яка не впливає з їхнього досвіду. І навіть більше, таке заняття, яке проводить досвідчений викладач, може включати певні інтерактивні елементи, починаючи зі встановлення зорового контакту викладача зі слухачами через жарт, анекдот чи через переривання заняття короткими питаннями й дискусією. Варто поєднувати традиційні заняття з іншими методами, ділити їх на фрагменти, перериваючи грою, яка дала б змогу перевірити, як засвоюються знання. Хай краще такий вид навчання буде вступом, підведенням підсумків, роз'ясненням, ніж самостійною частиною навчального процесу. Якщо не вдається уникнути стандартного заняття, тоді слід подбати про те, щоб воно якнайбільше спонукало до активності, вимагало уваги, щоб залучений був не лише слух, а й очі тих, хто навчається [3].

Всі психологічні й педагогічні дослідження стверджують, що від пасивної участі в процесі навчання досить швидко не залишається навіть сліду. Точно підраховано, що після чудово підготовленої і прекрасно прочитаної лекції уважний слухач здатен відтворити 70% інформації через три години, а 10% – через три дні. Створено також таблицю запам'ятовування, звідки виявилось, що запам'ятовуємо:

- 10% того, що прочитаємо;
- 20% того, що почуємо;
- 30% того, що побачимо;
- 50% того, що побачимо й почуємо;
- 80% того, що скажемо;
- і 90% того, що виразимо в дії.

Інтерактивні методи полягають у залучанні до дії, створенні ситуації переживання та випробування, що сприяє глибшому проникненню в зміст і кращому запам'ятовуванню [7]. Для курсантів льотних навчальних закладів, в умовах катастрофічного дефіциту матеріальних засобів навчання, симуляція реальних, що відповідають сучасності, ситуацій залишається єдиним шляхом відчуття специфіку професії.

Важливим моментом навчання спеціаліста є мотивація. Існує два шляхи навчання іноземних мов “свідомий” і на рівні “підсвідомості”. Свідоме навчання здійснюється через традиційні методи, а на рівні “підсвідомості” ті, хто навчаються залучаються до природних мовних ситуацій, стають учасниками живого спілкування, що дуже важливо під час навчання діалогічної мови. Комунікація – це частина навчального процесу й у той же час – мета мовного навчання. У процесі спілкування формально заучені одиниці мови стають автоматично реально значимими [6].

Ситуаційна методика навчання може мати як індивідуальний, так і груповий варіанти. Ситуація (кейс) може бути запропонована для аналізу студенту як завдання для самостійної індивідуальної роботи, а може бути використана в організації групової аудиторної роботи.

Ситуаційна вправа у бізнес-освіті, яка була родоначальником її застосування, – це опис реальної ситуації, яка мала місце на практиці (у фірмі, окремому її підрозділі, секторі економіки, на цьому ринку) і містить інформацію щодо місії фірми, її фінансового стану, становища на ринку, цілей, професіоналізму менеджерів і виконавців, її маркетингової ситуації, конкурентного середовища, наявних в оточенні шансів і загроз, які впливають на підприємство. Проблема, що вивчається в

ситуаційній справі, вимагає збирання відповідних даних, встановлення точного діагнозу і/або формування прогнозу й вибору “найкращого рішення” з огляду на прийняті критерії оцінювання.

У правовій освіті це опис реальної юридичної справи, представленої відповідними документами. Схожі кейси можуть бути створені для інженерів, архітекторів, медиків, пілотів чи диспетчерів, загалом для студентів, які вивчають різні фахові дисципліни й опановують різні професії. Однак всі ці ситуаційні вправи мають спільну структуру.

Ситуаційна вправа – це комплексний опис ситуації, в якому можна виділити низку взаємопов’язаних структур або рівнів: пізнавальних, понятійних, навчальних, суспільних, аналітичних, вирішувальних, евристичних, мотиваційних тощо. Межі між цими компонентами не є чіткими й однозначними, навпаки, ці структури взаємно проникають і накладаються одна на одну.

Пізнавальна складова ситуаційної вправи – це передусім фактографічні елементи, які розширюють, доповнюють знання студента певними конкретними персоніфікованими прикладами, взятими з життя. З ними пов’язані понятійні структури – ситуаційна вправа змушує оперувати точною, професійною мовою, в якій вживання визначень і понять є однозначним і зрозумілим для студента та його партнерів, які беруть участь в обговоренні та презентації рішень стосовно ситуації, що аналізується. *Дидактична складова* структури ситуаційної вправи головним чином визначається сутністю й атрибутами аналізу ситуації як активного методу навчання. Суспільна структура ситуаційної вправи відображає можливість групового обміну думками й зіставлення різних точок зору, яке відбувається у формі колективної дискусії. В аналітичній площині ситуаційна вправа змушує до “індивідуального” способу мислення й поглибленого аналізу-розкладання складної ситуації на “початкові елементи” (прості ситуації), які можна легше й конкретніше оцінити. Це дає змогу визначити варіанти можливих рішень і вибрати з них те, яке з певного погляду є найкращим (евристичний компонент). З іншого боку, *мотиваційна складова* структури ситуаційної вправи поєднується зі створенням цікавої дидактичної ситуації, яка стимулює і залучає студента до пошуку шляхів розв’язання проблеми кейсу [5].

Поряд із великою кількістю переваг, метод кейс-стаді має деяку кількість умов для його використання. Щоб навчання із застосуванням цього методу не перетворилося на веселе, але неефективне заняття, потрібне його точне планування. Моделювання ситуації (симуляція, імітування) є моделлю реальності. У курсантів цей метод передбачає тренування поведінки, використовуючи його вміння та аналізуючи явища в безпечних умовах (у процесі симуляції учасники вживають професійну англійську лексику, а не обговорюють шляхи вирішення проблеми рідною мовою). Симуляція хоча й повинна стосуватися реальності, але не простим її відображенням, а тільки спрощенням процесів, які відбуваються в реальності.

Застосування кейс-методу використовується для навчання й засвоєння як конкретних вмінь, наприклад, супроводження повітряного судна на посадку, так і аналізу групових процесів, уміння приймати рішення й спілкуватися. Обираючи симуляцію як метод навчання, слід пам’ятати, що це складний метод. Викладач повинен заздалегідь познайомити групу з умовами, перевагами і труднощами цього методу (табл.), аби мати можливість передбачити хоча б частину можливих способів поведінки учасників.

Принципові характеристики використання кейс-методу

Коли застосовувати	Переваги	Труднощі
коли навчаємо конкретних умінь, які щоденно використовуються учасниками	учасники можуть спостерігати й аналізувати реальну поведінку	симуляція вимагає надзвичайної активності, заангажованості учасників (що очевидно є позитивом, але вимагає від тренера вмілого мотивування групи)
на заняттях при роботі в групі, плануванні, прийманні рішень	учасники за підтримки тренера мають змогу створити модель ідеальної поведінки в цій ситуації	учасники часто трактують симуляцію як гру, в якій вони грають ролі (й тому поводяться неприродно)
коли група вже інтегрована	учасники вчаться через власну (самостійну) дію	часто для проведення симуляції виникає потреба в значній кількості реквізитів та відповідній реорганізації навчального приміщення
коли в заняттях бере участь не більше 25 осіб	всі учасники залучені до дії	

Висновки. Інтерактивні методи на сучасному етапі розвитку освіти поки залишаються одними з найкращих методів виховання і підготовки спеціалістів різних галузей, в тому числі й авіації. Проте це лише методи, потрібно ще докласти немало зусиль, аби в ці методи ввести зміст. Інтерактивні заняття дуже захоплюючі, їх учасники, як правило, чудово себе почувають під час їх проведення і дуже, зокрема при перших зустрічах, їх хвалять. Це веде за собою до спокуси визнання інтерактивного методу за самоціль. Тим часом методи потрібно ще поєднати зі змістом, потрібно мати повне усвідомлення того, яку користь матимуть учасники від її застосування.

Список використаної літератури

1. Гребенькова Г.В. Кейс-метод у професійному навчанні [Електронний ресурс] / Г.В. Гребенькова // Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти в Одеській області. – Режим доступу: <http://www.nmc.od.ua/?cat=9>.
2. Інтерактивні методи навчання у підготовці спеціалістів для банківської системи України : зб. наук. праць. – Суми ; Харків, 2001. – 250 с.
3. Інтерактивні методи навчання : навч. посіб. / за заг. ред. П. Шевчука, П. Фенриха. – Щецін : Вид-во WSAP, 2005. – 170 с.
4. Луговий В.І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / В.І. Луговий ; за заг.ред. О.Г. Мороза. – К. : МАУП, 1994. – 196 с.
5. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі : навч.-метод. посіб. / О. Січкарук ; Університет економіки та права КРОК. – К. : Таксон, 2006. – 88с. – (Вища освіта в сучасному світі). – Бібліогр : с. 83–85.
6. Захарова В.М. Використання інтерактивних методів навчання на уроках іноземної мови в ПТНЗ : метод. розробка / В.М. Захарова ; Краматорський центр професійно-технічної освіти. – Донець, 2009 – 37 с.
7. Karnikau R. Communication for the safety professional / R. Karnikau, F. McElroy. – Chicago, 1975. – 240 p.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2013.

Нечепорук Я.С. Сущность и пути внедрения кейс-стади как метода интерактивного обучения в лётных учебных заведениях

В статье актуализирована проблема внедрения интерактивных методов обучения в лётных учебных заведениях. На основании анализа научных и нормативных источников определено сущность понятия “ситуативное обучение”. Разработаны принципиальные характеристики и особенности использования кейс-метода. Исследовано главные составляющие ситуативных занятий и принципиальные условия, которые должны выполняться в процессе работы с курсантами лётных учебных заведений.

Ключевые слова: интерактивное обучение, кейс-метод, ситуативное обучение, курсант, лётное учебное заведение.

Necheporuk Y. The essence and the way of implementation of case-study as interactive method of education in flight academies

In order to change the student’s vision of education pedagogical science is still in process of searching the innovation methods of studying. The following research emphasizes that primary attention must be paid on individuality and on all possible means of communication with him or her.

Regarding all initiatives of United Nation Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) to behave the individuality and analytical thinking in our future professionals we consider interactive methods of education as the most effective. Among a big number of interactive kinds of lesson we stopped on case study, as it bringing us to an understanding of a complex issue or object and can extend experience or add strength to what is already known through previous research. Case studies emphasize detailed contextual analysis of a limited number of events or conditions and their relationships.

The ultimate aim of this article is to emphasize that this method could be applied not only in business science but also while training future flight specialists. This article actualizes the problem of implementation of interactive educational methods in flight academies. Taking into consideration previous scientific research and normative documentation it was defined the essence of the notion “situational education”. It was worked out the principle characteristics and peculiarities of case-study usage. It was investigated the principle components of situational lessons and conditions which are to be executed in process of flight specialist training.

Key words: interactive education, case-study, situational education, cadet, flight academy.